

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากน้ำมันเป็นพลังงานที่สำคัญประเภทหนึ่งของประชาคมโลก ทุกคนล้วนเกี่ยวข้องกับทั้งทางตรง และทางอ้อมต่อการดำรงชีวิตในแต่ละวัน รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ การผลิต ขนส่ง และเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับนานาประเทศ มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเศรษฐกิจของโลก ทุกครั้งที่ราคาน้ำมันมีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น จะนำไปสู่ภาวะเศรษฐกิจถดถอย (Recession) ภาวะเงินเฟ้อ (Inflation) หรือผสมผสานทั้งสองเหตุการณ์ (Stagflation) น้ำมันเชื้อเพลิงเริ่มต้นที่บ่อน้ำมัน Spindle Top ในมลรัฐเท็กซัส ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของอุตสาหกรรมน้ำมัน (นภาพร ลิ้มปีปิยากร, 2549) น้ำมันแบ่งเป็น 2 ประเภท คือน้ำมันดิบ (Crude Oil) และน้ำมันสำเร็จรูปต่าง ๆ โดยน้ำมันดิบไม่สามารถนำไปใช้โดยตรงได้จะต้องนำไปผ่านการกลั่นตามโรงกลั่นเพื่อนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงชนิดต่าง ๆ แหล่งขุดเจาะน้ำมันดิบที่มีกำลังการผลิตสูง ๆ จะอยู่ในทวีปเอเชีย คือ กลุ่มโอเปค (OPEC) แถบตะวันออกกลาง กลุ่มประเทศที่เป็นผู้ผลิตน้ำมันดิบ (Crude Oil) ที่สำคัญคือ (1) กลุ่มโอเปค (Organization of Petroleum Exporting Countries) มีประเทศสมาชิก 12 ประเทศ คือ Algeria , Angola , Ecuador , Iran , Iraq , Kuwait , Libya , Nigeria , Qatar, Saudi Arabia , United Arab Emirates , Venezuela ที่มา : <http://www.energy.go.th> (2) กลุ่มประเทศองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และพัฒนา (OECD) (3) กลุ่มสหภาพโซเวียตเดิม (Former Soviet Union) (4) กลุ่มสหภาพยุโรป (European Union) (5) กลุ่มนอกโอเปค (Non-OPEC) การตั้งราคาขายน้ำมันมีทั้งกำหนดจากต้นทุน แล้วบวกกำไร หรือใช้วิธีอ้างอิงราคาตลาดซึ่งนิยมใช้ในปัจจุบัน ตลาดซื้อขายน้ำมันสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

ตลาดที่ตกลงซื้อขายน้ำมันดิบ (Crude Oil) และส่งมอบตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ เช่น (1) West Texas Intermediate (USA) เป็นตลาดซื้อขายน้ำมันดิบคุณภาพดีเยี่ยม หรือน้ำมันไลท์สวีท แหล่งผลิตในสหรัฐอเมริกา หรือสั่งซื้อจากประเทศซาอุดีอาระเบีย (2) Singapore International Monetary Exchange (SIMEX) ประเทศสิงคโปร์เป็นศูนย์กลางซื้อขายน้ำมันดิบในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้ง จีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ไต้หวัน อินเดีย (3) Intercontinental Exchange Future

ประเทศอังกฤษ เป็นตลาดซื้อขายน้ำมันดิบเบรนท์จากทะเลเหนือ (4) Dubai ประเทศสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ เป็นตลาดและแหล่งน้ำมันดิบในตะวันออกกลาง

ตลาดซื้อขายล่วงหน้า เป็นตลาดที่เป็นการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าในราคาอนาคต (Future Market) ซึ่งจะมีตราสารทางการเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น Forward Future Option และ Swap มีตลาดสำคัญใหญ่ ๆ ตามภูมิภาคต่าง ๆ จำนวน 5 แห่ง คือ (1) New York Mercantile Exchange (NYMEX) ณ กรุงนิวยอร์กประเทศสหรัฐอเมริกา (2) International Petroleum Exchange (IPE) ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ (3) Singapore International Monetary Exchange (SIMEX) ประเทศสิงคโปร์ (4) Tokyo Commodity Exchange (TOCOM) ประเทศญี่ปุ่น (5) Shanghai Futures Exchange ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ปริมาณผลผลิตน้ำมันดิบของโลกปี 2551 กลุ่มโอเปค(OPEC) ผลิตน้ำมันดิบได้ประมาณ 939 ล้านล้านบาร์เรล หรือร้อยละ 78.00 กลุ่มนอกโอเปค(Non-OPEC) ผลิตน้ำมันดิบได้ประมาณ 265 ล้านล้านบาร์เรล หรือร้อยละ 22 (ที่มา :<http://www.energy.go.th>) ปัจจัยหลักที่มีผลกระทบต่อราคาน้ำมัน คือ ปัจจัยพื้นฐาน (Fundamental Factor) ได้แก่ อุปสงค์และอุปทาน เช่น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สภาพภูมิอากาศ กำลังการผลิตของกลุ่มผู้ผลิตน้ำมัน นโยบายของประเทศกลุ่มผู้ผลิตน้ำมัน ปริมาณน้ำมันสำรองของประเทศผู้บริโภครายสำคัญของโลกและพลังงานทดแทน ปัจจัยทางความรู้สึกของผู้ซื้อขายในตลาดน้ำมัน (Sentimental Factor) ปัจจัยทางเทคนิค (Technical Factor) เช่น การแก่งกำไรในตลาดล่วงหน้า(Future Market) ปัจจัยอื่น ๆ (Miscellaneous Factor) เช่น อัตราแลกเปลี่ยน โดยทั่วไปตามกลไกตลาดในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจโลกขยายตัว หรือมีปริมาณความต้องการน้ำมันดิบในตลาดโลกที่มากกว่าปริมาณน้ำมันดิบที่ผลิตได้ จะส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้น และในช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ที่ผิดปกติ เช่น ภาวะสงครามในประเทศผู้ผลิตน้ำมัน จะส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกปรับเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับราคาน้ำมันดิบ กล่าวคือ ในขณะที่ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐมีแนวโน้มอ่อนค่าลง เมื่อเปรียบเทียบกับเงินสกุลอื่น ๆ แล้วจะส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกที่อ้างอิงกับเงินดอลลาร์สหรัฐให้ปรับเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากผู้ผลิต และส่งออกน้ำมันจะขยับขึ้นราคาน้ำมันที่จะขายให้เพิ่มสูงขึ้นเพื่อชดเชยกับมูลค่าที่จะได้รับที่ลดลงจากการอ่อนค่าของเงินดอลลาร์สหรัฐ การปรับตัวสูงขึ้นของราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกในระยะหลังส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลของปัจจัยทางการเงิน และการลงทุนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแก่งกำไรมากกว่าปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่แท้จริง ทั้งนี้อาจส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกในช่วงเวลาปัจจุบันยังคงมีแนวโน้มอยู่ในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง และอาจจะเพิ่มสูงขึ้นได้อีกหากได้รับปัจจัยสนับสนุนจากเหตุการณ์ที่ผิดปกติ เช่นความไม่สงบในตะวันออกกลาง การเปลี่ยนแปลงราคาน้ำมันดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตของภาคการผลิตรวมถึงค่าครองชีพของประชาชน

ผู้บริโภคร้อยละ 51 ได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่มีสัดส่วนการบริโภค น้ำมันเมื่อเทียบกับ GDP ในปี 51 ร้อยละ 5.60 สูงกว่าประเทศอื่นทั้ง อินเดีย ร้อยละ 3.70 จีน ร้อย ละ 3.60 สหรัฐอเมริกา ร้อยละ 1.80 และญี่ปุ่น ร้อยละ 1.00 แสดงถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่ประเทศ ไทย หากราคาน้ำมันดิบยังคงสูงขึ้นย่อมจะส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยมากกว่า ประเทศอื่น(ศูนย์วิจัยกสิกรไทย,16 พ.ค.51)

ประเทศไทยจำเป็นต้องพึ่งพาการนำเข้าน้ำมันดิบจากต่างประเทศในปริมาณค่อนข้างสูง ในแต่ละปี การที่ราคาน้ำมันดิบได้ปรับตัวสูงขึ้นอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อประเทศทั้งใน ส่วนของต้นทุนการผลิตของภาคการผลิต และค่าครองชีพของประชาชนทั้งทางตรงจากการเดินทาง และทางอ้อมจากการผลักภาระต้นทุนการผลิตของผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคผ่านทางราคาสินค้าอุปโภค และบริโภคที่ปรับตัวสูงขึ้น น้ำมันดิบ(Crude Oil) ถูกนำเข้าและนำมาแปรรูป และจำหน่ายใน ประเทศไทยผ่านโรงกลั่นทั้งหมด 7 แห่ง กำลังการผลิตสูงสุด 1.09 ล้านบาร์เรล: วัน(ประมาณ 173.60 ล้านลิตร : วัน) กำลังการผลิตน้ำมันสำเร็จรูปในประเทศไทยปี 2551 ผลิตได้ 53,700.00 ล้านลิตร(<http://www.eppo.go.th>) โดยน้ำมันดิบร้อยละ 74.00 นำเข้าจากแหล่งตะวันออกกลาง (Middle East) และอีกร้อยละ 26.00 นำเข้าจากกลุ่มตะวันออกไกล และอื่น ๆ

บริษัทที่เป็นผู้ผลิต และนำเข้าน้ำมันดิบพร้อมแปรรูป และจำหน่ายในประเทศไทย ส่วน ใหญ่เป็นบริษัทขนาดใหญ่จดทะเบียนเป็นบริษัทมหาชน มีหุ้นจำหน่ายในตลาดหลักทรัพย์แห่ง ประเทศไทย จัดอยู่ในหุ้นกลุ่มพลังงานมีทั้งหมด 25 บริษัท ซึ่งเป็นกลุ่มหลักทรัพย์ที่มีมูลค่าตลาด (Market Capital) อยู่ในอันดับ 1 ของตลาดประมาณ 6.145 ล้านบาท หรือร้อยละ 32.88 เช่น บริษัท ปตท.จำกัด(มหาชน) PTT บริษัท บ้านปู จำกัด จำกัด (มหาชน) BANPU บริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด(มหาชน) PTTEP บริษัท ไทยออยล์ จำกัด(มหาชน) TOP บริษัท ปตท.อโรเมติกส์ และการกลั่น จำกัด(มหาชน)PTTAR บริษัท ลานนา รีซอร์สเซส จำกัด(มหาชน) LANNA บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด(มหาชน) IRPC บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด(มหาชน) RATCH บริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด(มหาชน) EGCOMP บริษัท ระยองเพียวริฟายเออร์ จำกัด (มหาชน) RPC ที่มา : ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ชบาฉาย สว่างแสง, 2551)

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ บริษัท ปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย(ปตท.) จำกัด(มหาชน) “PTT Public Company Limited” ชื่อย่อ PTT เป็นต้นแบบในการวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นบริษัท มหาชนขนาดใหญ่ที่เคยเป็นรัฐวิสาหกิจมาก่อน ซึ่งมีมูลค่าตลาด(Market Capital) อยู่ในอันดับหนึ่ง สัดส่วนสูงสุดร้อยละ 36.25 เป็นหลักทรัพย์ที่มีปัจจัยพื้นฐานดี สามารถชี้นำหลักทรัพย์ในกลุ่ม พลังงานของตลาดได้ ปตท.ประกอบธุรกิจก๊าซธรรมชาติ น้ำมันครบวงจร และปิโตรเคมี ที่เน้นใช้ ก๊าซธรรมชาติเป็นหลัก จดทะเบียนจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2544 หลังการแปลงสภาพ ตามระ ราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 (โดยรับโอนกิจการจากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ซึ่ง

ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2521) โดยปตท. มีทุนจดทะเบียนเริ่มแรก 20,000 ล้านบาท ปัจจุบัน 28,572 ล้านบาท รายชื่อผู้ถือหุ้น ณ วันที่ 31 มี.ค.2547 คู่มือหุ้นไทย 2547 กระทรวงการคลังร้อยละ 52.48 กองทุนรวมวายุภักษ์ หนึ่งร้อยละ 15.58 บริษัท ศูนย์รับฝากหลักทรัพย์(ประเทศไทย) จำกัด ร้อยละ 15.05 เป็นของนักลงทุนในประเทศ บริษัท ศูนย์รับฝากหลักทรัพย์(ประเทศไทย) จำกัด ร้อยละ 14.71 เป็นของนักลงทุนจากต่างประเทศ และอื่น ๆ ร้อยละ 2.81 ปตท. ประกอบกิจการในธุรกิจหลัก ๆ 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มธุรกิจก๊าซธรรมชาติ ครอบคลุมตั้งแต่การสำรวจ การผลิต การจัดหาขนส่ง และจัดจำหน่าย (2) กลุ่มธุรกิจน้ำมัน ประกอบด้วยการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำมันเชื้อเพลิง น้ำมันหล่อลื่นและผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี ผ่านการตลาดทั้งในและต่างประเทศ กลุ่มผู้บริโภคครอบคลุมทุกตลาด ทั้งในและต่างประเทศ (3) กลุ่มธุรกิจปิโตรเคมีและการกลั่น ดำเนินการร่วมทุนในกิจการผลิต และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี ครอบคลุมตั้งแต่ผลิตภัณฑ์ขั้นต้นจนถึงขั้นปลาย ทั้งในสายโอเลฟินส์ และอะโรเมติกส์ และดำเนินการร่วมทุนในธุรกิจการกลั่นน้ำมัน ด้วยการจัดหา น้ำมันดิบ หรือผลิตภัณฑ์กึ่งสำเร็จรูป เพื่อผลิตเป็นน้ำมันสำเร็จรูปประเภทต่างๆ สนองตอบความต้องการภายในประเทศและส่งออก ขอบเขตธุรกิจครอบคลุมการผลิต และจำหน่าย กลุ่มลูกค้าหลักแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ (1) กลุ่มลูกค้าผลิตภัณฑ์น้ำมันและก๊าซหุงต้ม (2) กลุ่มลูกค้าก๊าซธรรมชาติ (3) กลุ่มลูกค้าผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี การดำเนินงานที่ผ่านมา รายได้ส่วนใหญ่มาจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำมันเชื้อเพลิง และครองส่วนแบ่งทางการตลาดเป็นอันดับ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับบริษัทคู่แข่งขณะนี้ มีสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงมากกว่า 1,200 แห่งทั่วประเทศ

ปตท.และบริษัทน้ำมันในประเทศต้องพึ่งพาการนำเข้าพลังงานน้ำมันจากต่างประเทศ ซึ่งมีความเสี่ยงสูงต่อการประสพภาวะขาดแคลนน้ำมันขณะที่พลังงานจากเชื้อเพลิงก๊าซธรรมชาตินั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันการจัดหาพลังงานเชื้อเพลิงน้ำมันมีราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยที่ปตท.ไม่สามารถควบคุมได้ และนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปเพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิตและจำหน่ายด้วยต้นทุนสินค้าที่สูงขึ้นเช่นกัน ดังนั้น การกำหนดราคาขายน้ำมันสำเร็จรูปที่จำหน่ายจึงต้องมีราคาสูงขึ้นสอดคล้องตามต้นทุน อีกทั้งความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงราคาตลอดเวลาทำให้ ปตท.ไม่สามารถควบคุมราคาต้นทุนและคาดการณ์กำไรอาจส่งผลต่อการดำเนินงานของ ปตท.และการเจริญเติบโตขององค์กร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงของราคาซื้อขาย หลักทรัพย์ของปตท.ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เช่นเดียวกัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างราคาน้ำมันดิบล่วงหน้าสำหรับสหรัฐอเมริกา New York Mercantile Exchange (NYMEX) ราคาน้ำมันดิบปัจจุบันที่ตลาดดูไบ(DUBAI) และราคาน้ำมันดิบปัจจุบันที่ตลาดสิงคโปร์ Singapore International Monetary Exchange(SIMEX) กับการเปลี่ยนแปลงราคาหลักทรัพย์ปตท.(PTT) เนื่องจากราคาน้ำมันดิบล่วงหน้าในตลาดสหรัฐอเมริกา (NYMEX) ก่อนข้างมีอิทธิพล ต่อการกำหนดราคาซื้อและขายน้ำมันที่ส่งมอบกันทุกตลาดทั่วโลก โดยการตั้งซื้อน้ำมันดิบของปตท.(PTT) ส่วนใหญ่จะสั่งซื้อจากตลาดดูไบ(DUBAI) รวมทั้งการกำหนดราคาจำหน่ายน้ำมันสำเร็จรูปในประเทศไทยใช้ราคาตลาดที่ประเทศสิงคโปร์(SIMEX) เป็นราคาอ้างอิง

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ และทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้แบบจำลอง Vector Autoregressive Model(VAR Model) ในการพิจารณาใช้เทคนิคทางสถิติวิธี Granger Causality Test วิธี Impulse Response Function Test และวิธี Variance Decomposition Test

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1.3.1 ทำให้ทราบถึงขนาด และทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างราคาน้ำมันดิบใน 3 ตลาด กับราคาหลักทรัพย์ปตท.(PTT)

1.3.2 เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลระหว่างราคาน้ำมันดิบใน 3 ตลาด กับราคาหลักทรัพย์ปตท.(PTT)

1.3.3 เพื่อให้ทราบถึงผลการเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน(Shock) ของแต่ละตัวแปร ที่มีผลกระทบต่อราคาหลักทรัพย์ปตท.(PTT) แล้วนำความสัมพันธ์ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพยากรณ์การเปลี่ยนแปลง แนวโน้มของราคาหลักทรัพย์ปตท.(PTT)

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างราคาน้ำมันดิบในตลาดปัจจุบันและล่วงหน้ากับราคาหลักทรัพย์ปตท. โดยเลือกปัจจัยด้านราคาปิดน้ำมันดิบล่วงหน้าสำหรับสหรัฐอเมริกา New York Mercantile Exchange(NYMEX)ราคาปิดน้ำมันดิบปัจจุบันที่ตลาดดูไบ(DUBAI) ประเทศสหรัฐอเมริกาหรับเอมิเรตส์ในตะวันออกกลาง และราคาปิดน้ำมันดิบปัจจุบันที่ตลาดสิงคโปร์ Singapore International Monetary Exchange(SIMEX) กับราคาซื้อขายหลักทรัพย์ปตท.(PTT) เป็นข้อมูลทุติยภูมิ(Secondary Data) รายวัน(Spot Price) ตั้งแต่ มกราคม พ.ศ.2546 ถึง ธันวาคม พ.ศ.2552 รวมทั้งสิ้น 1,810 ใช้ข้อมูลหลักจากศูนย์วิจัยกสิกรไทย

1.5 นิยามศัพท์

Crude Oil Future Price คือ ราคาปิดน้ำมันดิบล่วงหน้า 1-12 เดือน ที่ซื้อขายกันในตลาดล่วงหน้าต่าง ๆ เช่น ตลาดสหรัฐอเมริกา(NYMEX) ตลาดอังกฤษ(IPE) ตลาดสิงคโปร์(SIMEX)

Spot Price คือ ราคาซื้อขายน้ำมันในปัจจุบัน

NYMEX(New York Mercantile Exchange) คือ ตลาดซื้อขายน้ำมันดิบล่วงหน้าที่สหรัฐอเมริกา

SIMEX(Singapore International Monetary Exchange) คือ ตลาดซื้อขายน้ำมันดิบปัจจุบันที่สิงคโปร์

DUBAI คือ ตลาดซื้อขายน้ำมันดิบในปัจจุบันที่ประเทศสหรัฐอาหรับเอมิเรสต์ ตะวันออกกลาง